

AZ ERDÉLYI AGRÁRTÖRVÉNY ÉS VÉGREHAJTÁSA

ERDÉLYNEK azon a vidékem, ahol a román népelem a magyarral szemben számbeli többségben lakott, a magyarok politikai erejének legerősebb támasza a magyar nagy- és középbirtokososztály volt. Ennek ellensúlyozására tűzték ki a múlt század hetvenes éveinek kezdetével a román nemzetiségi politika vezetői célul egy erdélyi román középbirtokososztály megalkotását. E cél érdekében lett e vidékek magyar birtokososztályának meggyengítése az erdélyi román gazdasági és bankpolitikának vezető gondolatává. Mielőtt sikerült volna a magyar birtokososztály kisajátításával ezt a román középbirtokososztályt megalkotni, bekövetkezett az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása.

Ekkor a politikai hatalom e területen a román nemzetiségi politikusok kezébe került, akik az 1918 december elsején hozott gyulafehérvári határozatok 3. cikkének 5. pontjában kimondották, hogy Erdélyben radikális agrárreformot fognak végrehajtani. 1919 szeptember 10-én a nagyszebeni Kormányzó Tanács egy dekrétumot is hozott, amely a birtokok kényszerbérletbe adásával csak megindította e radikális reformot, de nem hajtotta végre. E feladat az 1921 július 23-i Argetoianu-féle törvénynek jutott osztályrészül.

Az erdélyi román nemzetiségi politika vezetői a vagyontalan, vagy a csekély vagyonú román értelmiség köréből származtak. Rájok nézve az agrárreform végrehajtása a vagyonosodás forrásul is kínálkozott, mert nyereséggel járó hitelműveletek nélkül nem lehetett végrehajtani. E végből alapították Kolozsváron a „Banca Agricola“-t. Az 1921-i Argetoianu-féle törvényt megalkotó Averescu-kormány e pénzügyre bízta az agrártörvény végrehajtásával járó összes hitelműveletek lebonyolítását. E nagy üzleti kilátással bíró bankban helyezkedett el az erdélyi román nemzeti párt vezető tagjainak igen jelentékeny része.

1921 végén a liberális párt jutott a kormányra. Az erdélyi román nemzeti párt a legélesebb politikai harcot folytatta ellene. Bratianu nem tért ki a harc elől. 1922 július 26-án a román parlamenttel az erdélyi agrártörvény állítólagos hiányainak pótlásául egy néhány szakaszból álló törvényt fogadtatott el, amely egyik pontjában elrendelte, hogy az erdélyi agrárreform végrehajtásához szükséges hitelműveletek lebonyolításával a „Banca Nationala“ bizatik meg és így az előző törvénynek az a rendelkezése, amely ezt a „Banca Agricola“-ra bízta, hatályon kívül helyezendő.

E törvényes intézkedéssel a román nemzeti párt vezető egyéniségei

előtt elzárta a gyors meggazdagodás útját. A „Banca Nationala“, mint állami bankjegykibocsátó intézet nemcsak középpontja és forrása Románia pénzügyi és hiteléletének, hanem a liberális kormányok alapítása lévén, a párt vezéregyéniségeinek kezében a leghatalmasabb eszköze is a román közgazdasági élet felett való kizárólagos uralom megszervezésének és megtartásának. Az eredeti román nemzeti cél rovására egyik főindítékul az agrárreform végrehajtásában így lett Romániában a minden másnál hatalmasabb pártpolitikai érdek is irányadóvá.

Az erdélyi román Kormányzó Tanács az 1919 szeptember 10-én kiadott agrárreform törvény megokolásául egy statisztikát állított össze, amely szerint az agrárreform végrehajtása előtt Erdélyben csak 209 román nemzetiségű földbirtokosnak volt 100 holdnál nagyobb földbirtoka összesen 150.067 hold terjedelemben. Ugyancsak román statisztikai adatok szerint (M. Constantinescu: L'évolution de la réforme agraire en Roumanie. 247.1.) Erdélyben a 100 holdnál nagyobb birtokok összes területe 1,904.635 hold volt, míg a 100 holdnál kisebb birtokosok kezén 4,303.562 hold volt. Erdélyben tehát a föld 70%-a kisbirtokosok kezében volt. Az a román vád, hogy a román parasztnak nem volt semmi földbirtoka, mert minden földbirtok egy néhány magyar mágnáscsalád kezében volt, nem felel meg az igazságnak. A valóság csak annyi, hogy a 100 holdnál nagyobb birtokok túlnyomó nagy többsége a magyarok kezében volt. Ennélfogva az agrártörvény rendeltetése az volt, hogy ezt a birtokot a magyarok kezéből kivegye és a románoknak adja.

Goga Oktavián 1920-ban a Kormányzó Tanácsban úgy nyilatkozott, hogy ők az agrártörvényt Erdély visszamarósnításának eszközül alkalmazzák. Dobrescu Aurél, a román kamara földbirtokreform bizottságának tagja, 1922-ben megjelent „Legea Agrara“ című könyvében megírta, hogy a földbirtokreformot azért kell végrehajtani, hogy ne legyen a román lakosság átlagos földkvótája fejenként egy, a magyaroké és szászoké pedig hat hold. A gyulafehérvári gyűlésen teljes egyenlőséget ígértek mindenkinek, de ez az egyenlőség csak akkor fogja kezdetét venni, ha majd egyszer mindenik nemzetnek földkvótája egyenlő lesz.

Az erdélyi agrártörvénynek a magyarságot leg súlyosabban érintő intézkedései a következők:

a) Az egyházi, iskolai és alapítványi birtokok kisajátításával lehetlenné tette a magyar vallásfelekezeteknek, hogy iskolafenntartó kötelességüket és közművelődési feladataikat teljesíthessék.

b) A községi és közbirtokossági vagyon kisajátításával elszegényítették a jómódú magyar községeket, amelyek kiadásait legnagyobb részben e községi és közbirtokossági vagyonok jövedelméből fedezték.

E vagyon kisajátításánál voltak legszembetűnőbb példái az egyenlőtlen elbánásnak. Legszembetűnőbb példa erre a csikvármegyei volt székelly határőrkatonák leszármazottjainak „Csik vármegye magánvagyoná“ név alatt kezelt 62.501 hold terjedelmű iskolai, közművelődési és jótékonyági alapja, amelyet a román állam, miután kisajátítására hiányzott a törvényes alap, egyszerűen azon a címen, hogy

állami eredetű, lefoglalt. Hasonló eredetű, jellegű és rendeltetésű volt a naszódi II. és a karánsebesi I. román határőrezredék vagyona. Az előbbi 463.327, az utóbbi 253.000 hold volt. E vagytonokat, mivel román vagyonok voltak, meghagyták tulajdonosaik birtokában.

c) Igen jelentékeny kárt okozott a törvénynek az a rendelkezése, amelyik a kisajátítás alól mentes föld nagyságát hegyes vidéken 50, dombos vidéken 100 holdban szabta meg. Hogy melyik vidék minősíthető hegyes vagy dombos vidéknek, azt a román földművelésügyi közigazgatás tisztviselői, elsősorban a reform végrehajtásának vezetésével megbízott agronomok állapították meg. Miután a törvényben arra vonatkozóan, hogy mit lehet hegyes, vagy dombos vidéknek nevezni, semmi pozitív mérték nem volt megállapítva, saját belátásuk szerint jártak él az agronomok. Ez a rendelkezés bőséges alkalmat szolgáltatott a magyar kis- és középbirtokosok megkárosítására és a legdurvább visszaélésekre.

d) A törvény I. fejezetének 9. §-a azt rendeli, hogy a kisajátítás alól mentes terület leszállítható egészen 10 holdig mindazoknál a birtokosoknál, akiknek nem főfoglalkozásuk a földművés. Több ezerre rüg azon magyar kis- és középbirtokosoknak száma, akikről birtokaiknak 10 holdon felül való részét ezen az alapon kisajátították. E kategóriába esték az értelmiséghez tartozó tisztviselők, ügyvédek, orvosok, tanárok, katonatisztek stb.

e) Az erdélyi agrártörvény 7 holdon felül kisajátítandónak minősítette mindazoknak a magyar telepéseknek birtokait, akiket e birtokokra 1885 után telepítettek. Bizonyos esetekben a kisajátítást végrehajtó agronom belátása alapján még ez a 7 hold is leszállítható 5 holdra, így fosztatott meg e rendelkezés értékűében mintegy 2.285 bántási telepés magyar gazda 15—20 holdas jól megművelt földjének átlagosan kétharmadától. A telepések nem nyugodtak bele földjeik elvételébe. Orvoslásért a „Nemzetek Szövetségéhez” folyamodtak, amely panaszukat megokoltnak találván, a román kormányt, bár nem megfelelő összegig (700.000 aranyfrank), de mégis kárpótlásra ítélte.

f) Az erdélyi városokban a román elem, szemben a magyar és német nemzetiségű ősi városi lakossággal, törpe kisebbséget alkot, ezért e városok elrománosítása a román politikai gondoskodásnak nagy nehézséget okoz. Az agrártörvénynek van egy, e célt előmozdító intézkedése, amely kimondja, hogy a városi és községi építkezések előmozdítása érdekében kisajátíthatók a városokat, vagy községeket környező kerti, vagy mezőgazdasági művelés alatt álló területek egy bizonyos hosszúságú sugár körletén belül, sőt magában a városban, vagy a községben is a beépítetlenül álló területek.

Miután az ilyen telkeken a város szegényebb polgárai laknak, e kisajátítások 80%-a a szegény embereket sújtotta. Például szolgálhatnak erre a tisztán magyar lakosságú Udvarhely város külső részeiben történt kisajátítások. A tulajdonosok majdnem kivétel nélkül szegény emberek, mint özvegy Erdős Bálintné, akinek 1 hold 180 négyszögöles telkénél más vagyona nem volt, de volt négy gyermeke, vagy Bálint Ferenc, kinek 1.300 négyszögöles telke volt egyetlen vagyona.

Azt a kisajátítást, amely ezerével foszt meg ilyen kis egzisztenciákat szegényes életük fenntartásának egyetlen alapjától, igazán nem lehet úgy tüntetni fel, mint a szociális igazságosság, vagy a demokrácia igazolt és jogos követelményeinek kielégítését.

g) Legáltalánosabb és leglényegesebb sérelem, amely az erdélyi magyar birtokosokat érte, a kisajátított birtokok árának megállapítása volt. A törvény rendelkezései szerint egy hold föld kisajátítási ára nem lehet nagyobb, mint amennyi annak átlagos ára 1913 előtt volt. Ez átlagos ár abban az időben 600—1.000 aranykorona között változott. A kisajátítás árát a törvény csak folyó papírleiben állapította meg. Tegyük fel, hogy a leit sikerül a román kormánynak 3 centime-on stabilizálni. Ha valakinek 1.000 hold földjét a legmagasabb 1.000 leies áron kisajátították, kapott érte 1.000.000 lei névértékű 5%-os járadék kötvényt, amely 50 évig hozna neki évenként 50.000 papírlei kamatot, amelynek aranyértéke 1.500 arany lei. Igazán sovány kárpótlás egy ezer holdas erdélyi földbirtokért.

Az erdélyi magyar birtokosokra magánál a törvéynél is sérelme-
sebb volt végrehajtása, amely nélkülözött jóformán minden jogi és törvényes ellenőrzést. A törvény a végrehajtással a következő fórumokat bízta meg:

Elsőfokon a járási agrárbizottságot, amely áll egy bíróból, a birtokba helyezési központi pénztár egy megbízottjából és egy járási gazdasági tanácsosból (agronom). Ez utóbbinak utasítása volt, belátása szerint, minden határozatot megfellebbezni. Másodfokú hatóság volt a megyei agrárbizottság, amely állott egy bíróból, a birtokba helyezési pénztár egy megbízottjából és a megyei gazdasági tanácsosból (agronom). Ez utóbbi tartotta fenn a járási agronom fellebbezését s a maga részéről, mint fellebbező peres fél és tanácsstag vett részt a saját fellebbezésére vonatkozó döntésben. Harmadik fokon a legfőbb „Agrár Tanács“ határozott, amelynek döntése ellen nem volt fellebbezés.

Titulescu, Románia képviselője, a „Nemzetek Szövetségé“nél több ízben dicsekedve hivatkozott arra, hogy a legfőbb „Agrár Tanács“ az ország legfőbb bíróságának tagjaiból van összeállítva, — tehát a kormánnyal szemben a legfüggetlenebb fórum. Ez állítás nem felel meg az igazságnak, mert a törvény akként intézkedik, hogy összesen 18 tagjának csak egyharmada bíró.

A végrehajtás törvényszerűségének e minden jogi ellenőrzés nélkül való hagyását súlyosabbá teszi az, hogy a törvény a legfőbb „Agrár Tanács“-ot a legkiterjedtebb jogkörrel ruházta fel a nélkül, hogy ennek gyakorlását megfelelő biztosítékokhoz kötötte volna. Így a 4. §. 2. és 3. pontjaiban körülírt birtokvásárlások eseteiben a vásár jóváhagyása a legfőbb „Agrár Tanács“-tól függ, de a vásárok érvényességét illetően nincs semmi zsinórmérték felállítva és így lesz általános szokás szerint a vevők nemzetisége döntő tényezővé.

Az agrártörvény végrehajtásában a legnagyobb befolyás és hatalom az úgynevezett agronomok kezeibe van letéve, akiket az erdélyi román nemzeti párt félhivatalos lapja, a „Románia“ a következőképpen jellemezett: „Az agronom az, aki a földbirtokos tönkremenésén

és a parasztság nyomorán nyereszkedik, aki a parasztságot kizsákmányolja azzal, hogy a földeket nem a jogosultak között osztja ki. Ezek az agronomok okozták, hogy ma már Romániában is a nem hivatalos körökben általános az a vélemény, amelyet Kolozs megye prefektusa, Calutiu, hivatalos felelősségének tudatában, 1926 május havában, mikor megvizsgálta a megyéjében bejelentett agrárviisszaéléseket, a következő szavakkal fejezett ki: „Az egész Kolozs megye nem más, mint vérző agrársérelem. Számátlan igazságtalan kisajátítás történt, de a károsultak a törvény rendelkezésének ellenére sem kaptak semmi kárpótlást az állami tartalékföldekből.“

Az agrártörvénynek van egy szakasza, amely azt rendeli, hogy azok a területek, amelyek helyi igényjogosultak hiányában nem voltak kioszthatók, telepítési és más közhasznú célokra, mint állami tartalékföldek kezelendők. Ilyen állami tartalékföld Erdélyben 1925 kezdetén 925.350 hold volt. Ezeket a földeket potom áron azoknak adták bérbe, akik a kormányok politikai céljainak élelmes eszközei voltak. „Miniszterek alakítanak bérletársaságokat — mondotta a kamarában Maniu képviselő — vagy bérbeveszik önmaguk, míg a parasztok kapnak egy-egy kopár hegyoldalt.“ Ezeket a földeket azok kezelik bérben, akik tagjai az agrártörvény végrehajtásával kapcsolatosan keletkezett új középföldbirtokosságnak, amelyet a „Románia“ című hírlap (1925. dec. 11.) a következőképpen jellemezett:

„Ha majd egyszer az ország helyzete az új birtokrendszer szerint kialakult, biztosan meg lesz állapítható, hogy az összes kisajátított területnek még fele sem jutott a földművelők kezébe és hogy a kisajátítás egyáltalán nem célozta mentői nagyobb számú szegénysorsú paraszt földhözjuthatását, hanem arra törekedett, hogy egy kapitalista burzsoáziát teremtsen. Csak így magyarázható meg, hogy a földművelő parasztság helyébe új földbirtokososztály bukkan fel, amelynek tagjai ügyvédekből, orvosokból, tisztviselőkből, mérnökökből, tanárokból, tanítókból, papokból, gépészekből, gabonakereskedőkből, kupeczekből stb; újoncozódott. Olyan egyénekből, akiknek semmi közük sincs a földműveléshez, a falusi élethez vagy az állattenyésztéshez.“

Az agrártörvénynek 119. §-a megengedi, hogy a parasztok kapott földjeiket eladhassák a 120. §-nak azzal a korlátozásával, hogy az államnak e földekre elővételi joga van. Ha az állam nem él e jogával, akkor a paraszt eladhatja bármelyik olyan román állampolgárnak, aki földműveléssel foglalkozik. A parasztok bőségesen éltek e joggal s földjeiket a fennebb jellemzett új földbirtokososztálynak tagjai vásárolták meg, mert csak ezeknek volt pénzük.

A kormány, megdöbbenve a kiosztott földek e gyors elidegenítésétől, 1925-bői törvényt hozott, amelyben szigorúbb feltételekhez kötötte a később létre jövő eladásokat, de azért a megszorult paraszt mégis eladhatja földjét, ha azoknak a tisztviselőknak rokonai, barátai, vagy érdekei akarják megvásárolni, akiktől függ annak megállapítása, hogy az állam megveheti-e az eladásra kínált földet, vagy sem? Eltekintve mindezekről, a világnak egyetlen olyan gazdag állama sincs, amely megvásárolhatna minden olyan földet, amely az időnként előálló agrárválságok idején eladóvá lesz. Megveszik tehát e földeket a jövőben is, a fennebb jellemzett új földbirtokososztály tagjai.

Román hivatalos statisztikai adatok szerint 5,461.200 holdra rúgott Erdélyben a mezőgazdaságilag művelhető terület. Ebből tényleg kisajátítottak 2,746.800 holdat, amelyből erdő 1,186.500 hold, szántó, rét, legelő pedig 1,560.000 hold. Kiosztottak 253.000 hold szántót és kaszálót, 130.000 hold erdőt, legelőt és építkezési telket. 120.000 hold a községek birtokában maradt. 90,000 holdat kaptak az egyházak és iskolák; 80.000 holdat pedig a nyugati határ mentén román nemzetiségű lakosok betelepítésére tartottak fenn. A kiosztott földek e szerint a kisajátított területnek egyötödét sem alkotják. Felosztatlanul maradt 640.000 hold, 925.000 holdat pedig mint állami tartalékföldet kezelnek. A legérdekesebb az, hogy e statisztika alapján 500.000 holdról nem lehet megállapítani, hogy hova lett?

A román kormánynak idézett jelentése szerint (M. Constantinescu: L'évolution de la réforme agraire en Roumanie 1925, 247. és következő lap) összesen 530.694 földigénylő volt és ezek közül földet kapott 180.000 román és 88.000 más nemzetiségű. Összesen 268.000. Éppen fele az igényjogosultaknak. A kormány 1926 évi jelentése szerint 246.695 román kapott földbirtokot és 88.379 más nemzetiségű. Két hónappal ezelőtt a román kormány félhivatalos lapjaiban egy újabb statisztikai kimutatást tétetett közzé, amely szerint 490.528 igényjogosult volt, — tehát 40.000-rel kevesebb, mint az első kimutatás szerint — akik közül 363.664 román volt és 126.000 más nemzetiségű. Ezek közül földet kapott 227.943 román, 43.727 magyar, 18.475 német, 6.278 szász, 3.939 cigány és 8.341 más nemzetiségű, kik közül 184 zsidó volt, tehát mintegy 8.000-rel kevesebb, mint az 1926 évi kimutatás szerint.

Ezek, a részleteikben ellenmondó statisztikai kimutatások ad usum delphini rendszerint akkor jelennek meg, mikor az optáns kérdés a „Nemzetek Szövetsége“ előtt valamely alakban felvetődik. A kormányon kívül Romániában e statisztikai kimutatásokat senki sem veszi komolyan.

Titulescu, a román kormány képviselője, azt is szokta Genfben hangoztatni, hogy az agrártörvény intézkedéseit az állam minden polgárával szemben egyforma igazságossággal hajtották végre. Hogy ez az állítás nem felel meg az igazságnak, százával lehetne felhozni a legszembeszökőbb példákat, de csak egy pár esetet gondolunk szükségesnek felhozni az illusztráció kedvéért.

Boncnnyíresen — Szolnok-Doboka vármegyében — Pop Romulusnak 149 hold földjéből egyetlen holdat sem sajátítottak ki. Vajda-Voevod Sándor volt román miniszterelnöknek ugyancsak e vármegye területén levő 1.581 hold birtokából 384 holdat, meghagytak 1.197-et; testvérének, Vajda-Voevod Jánosnak 1.240 hold földjéből kisajátítottak 209 holdat, meghagytak 1.031-et.

Ezzel szemben a B. Thoroczky örökösöknek 699 hold birtokából kisajátítottak 337-et, meghagytak 362-t. özvegy Nagy Eleknének 141 holdjából kisajátítottak 91-et, meghagytak 50-et. László Gyulának 206 holdból elvettek 140-et, meghagytak 66-ot. László Gyula a megye egyik legkiválóbb mintagazdája volt, akinek a mezőgazdaság alkotta kizárólagos foglalkozását. Ezen a címen a legfőbb Agrár Tanácshoz folyamodott. Az eredmény az lett, hogy ez a legfelsőbb fórum 30 hold földet hagyott meg neki.

Román részről is elismerik, hogy az erdélyi agrártörvénynek szigorúbb rendelkezései vannak, mint a régi királyságbelinek, de azt mondják, hogy ezek a különbségek nem lényegesek és azokat a két terület eltérő gazdasági viszonyai tették szükségessé és így szó sem lehet arról a különböző eljárásról, amelyet magyar részről vitatnak. Ez állítással szemben a valóságban igen lényeges különbségek vannak, magában a két törvényben is, nemcsak a végrehajtásban.

A régi királyságban a kisajátítás alól mentes területkategóriák hektárban vannak megállapítva, Erdélyben holdban. Az erdélyi terület éppen $\frac{3}{4}$ -del kisebb, mint a régi királyságbeli. A régi király-

ságban, ha valakinek több helyen vők birtoka, minden egyes birtok külön részesült mentesítésben. Erdélyben ezzel ellentétesen a különböző birtokokra egyttvéve alkalmazták a törvényszerű minimumot.

Erdélyben az erdőket is kisajátították, míg a régi királyságban az 1924-i külön törvény szerint is csak akkor van helye a magánosok erdeinél a kisajátításnak, ha az állami erdők nem fedezik a lakosság faszükségletét, de a tulajdonosoknak minden egyes erdőből meg-hagyandó 100 hektár.

Legszembeötlőbb Erdély hátrányára a különbözőség a két törvény között a kisajátítási árak tekintetében. Míg Erdélyben a kártalanítás nem haladja meg a háború előtti évi haszonbérnek húszszorosát, a régi királyságban a sokkal drágább 1916-1920 között szokásos bérösszeg átlagának negyvenszerese.

A törvényhozásilag Erdély hátrányára megállapított különbséget a végrehajtás során kiadott rendeletek még nagyobbakká tették. Ezeket a rendeleteket teljesen felsorolni lehetetlen, mert azok többnyire a végrehajtó közegeknek adott bizalmas utasítások.

A törvény végrehajtása közben elkövetett visszaélések képzeletet felülmúlóan tömegesek. Leghívebben jellemezte e törvény végrehajtását Pop Ghica román nemzeti párti képviselő abban a beszédben, amelyet a kamarában 1928 február 8-án mondott:

„A gazdasági helyzet olyan rossz, hogy rosszabb nem lehet. Az agrár-reformot ideális célok hívták életre, de a törvény végrehajtása kompromittálta nemcsak a reformot, hanem annak ideális célját is. Annyi szabálytalanság fordult elő az agrárhivatalokban és bizottságokban, hogy nincsen Erdélyben falu, amelynek ne lenne meg a maga agrárbotránya. A paragrafusok szó szerint való alkalmazását a kijárók, a közvetítők s a korrupt tisztviselők működése váltotta fel és most a rászédett igényjogosultak Ponciustól Pilátusig szaladgálhatnak jogorvos-lásért.“

Ez az ítélet nem magyar, hanem román ítélet, de teljesen kifejezi azt az igazságot, amelyet mi is a magunkévá tehetünk. A végrehajtott agrárreform Erdélyben a magyar birtokosokat tönkretette, de nem járult semmivel sem egy tisztességes és életrevaló román középföld-birtokososztály kialakításához. A földművelő román parasztságot pedig sem ki nem elégítette, sem pedig gazdaságilag erősebbé nem tette.

LADIHAY GYÖRGY